

244

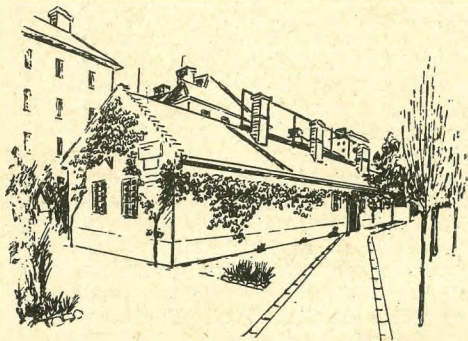
44

Ötven éves a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár

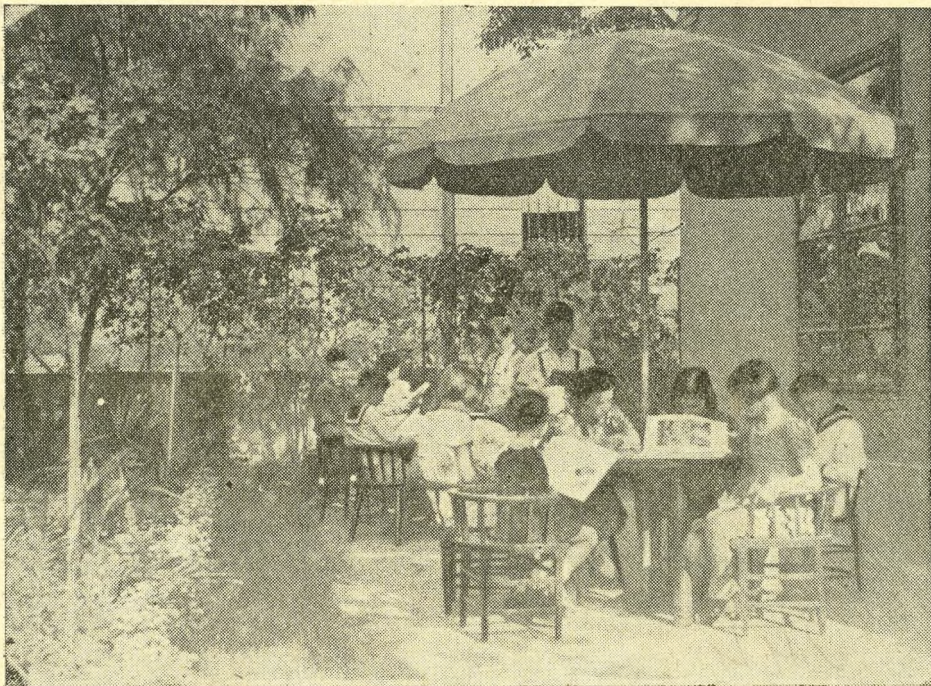
A VIII. kerületi Szörény utca, amely ötven éve ad otthont a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtárnak, a főváros egyik foghíjas lakóterületébe ékelődik. A környék üzemeiből kitóduló közül sokan több kerületet átszelve, tekintetükkel új lakónegyedeket végigsimogatva utazhatnak haza, „kifelé”. Ötven éve még a mai Szörény utca környéke volt a peremváros, a külső periferia. Amikor a régi népfürdő egyik szörény, kis helyiségére felkerült a fiókkönyvtári tábla — másodikként a fővárosban —, a leghaladóbb, legdemokratikusabb könyvtárpolitikai törekvés öltött testet. „*Létesítsünk minél több városi fiókkönyvtárat, s vigyük ki a könyveket a munkáslakta városperemekre!*” Ez a gondolat volt Szabó Ervin egyik legfontosabb és akkor forradalminak ható könyvtártelepítési elve. A jubiláló könyvtár létrehozásával Szabó Ervin sokáig álomnak tűnő gondolatai győzedelmeskedtek a hivatalosak közönyével és értetlenségével szemben.

Egy intézmény születésének félévszázados fordulója önmagában is ünnepléreméltó, számvetésrekészítő esemény. A 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár félévszázada azonban több, mint egy könyvtár kerek évfordulója. Hiszen a könyvtár születése egyben a kultúra demokratizálásának eszméjét juttatta diadalra egy területen.

Azonkívül 1914. május 7-én nemcsak egyszerűen egy kulturális intézmény nyitotta meg kapuit, hanem egy *újszerű művelődéspolitikai elv* is bontotta szárnyait: a nyilvános fiókkönyvtárak létrehozása, a legmostohább körülmények között. A szarnybontás után ötven évvel a fővárosi közművelődési könyvtárak kiépült hálózata emlékezett az egyik első fiókkönyvtárra. Az 50 éves könyvtárfiók munkatársai 54 kerületi Szabó Ervin Könyvtár-ba címezheték a jubileumról tudósító meghívókat, s a meghívottak joggal érezheték az eseményt *a maguk ünnepének* is.

A jubiláló könyvtár öreg épülete. (Sárdy Károly rajza)

A kerti gyermekolvasó 1929-ben

A jubileumi ünnepség résztvevői bensőséges, meleg hangulatú összejövetel tanúi voltak. Nagyapává korosodott egykori gyermekolvasók, hajdani könyvtári társadalmi segítőkől kinőtt mai érdemes könyvtárosok, pirosnyakkendős úttörők és köztisztelőben álló veteránok ragaszkodása, hálaérzete forrásította át a levegőt. Az eltelt ötven év változásairól, s főleg a felszabadulás utáni rohamos fejlődésről sokatmondó tablók és grafikonok, valamint dokumentum-kiállítás adott tájékoztatást. Az eredmények korszerű könyvtári törekvésekre utalnak, de az ünnepi alkalommal sem kívánták feledtetni, hogy a szép eredmények technikailag elavult, önmagát régen kinőtt és régen alkalmatlanná vált könyvtárépületben születnek. A *korszakváltó*st talán még a grafikonoknál is jobban éppen az a mód bizonyította, ahogyan ez a megoldandó kérdés az ünnepségen újra és újra napirendre került. Nagyon rokonszenves volt, ahogyan az ünnepi beszédekben a könyvtárigazgató, a kerületi tanácselnök és az idős munkásolvasó egyaránt megosztották ezzel kapcsolatos közös gondolataikat, és biztattak a kitervelt megoldás realitásaival. Egyik a gazda felelősségével, a másik a választott vezető természetesnek érzett kötelességérezetével, a harmadik a legközvetlenebbül

érelkelt segíteni akarásával. A közös akarat és egyforma türelmetlenség a legfőbb záloga, hogy a jubiláló könyvtár olyan körülmények közé kerül, amely *méltó múltjához* és történetéhez.

A könyvtár *múltja és története*... Az évfordulóra ez is megelevenedett és hozzáférhetővé vált az érdeklődők számára. Kalauzként Illés Zsuzsa, a könyvtár tehetséges, fiatal munkatársa jelentkezett. Szorgalmas munkával, dicséretes alapos-sággal felkutatott és rendszerezett mindent, amiből a könyvtár hiteles történetét megrajzolhatta. Munkájának eredménye színvonalas könyvtári monográfia lett, kiemelkedő a műfajban megjelentek között is. (Illés Zsuzsa: *A 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár 50 éves története*. Főv. SZEK. 1964. 66. old.)

Mi ragadta meg legfőképpen a mai könyvtárost, a könyvtár legrégebb korszakának emlékeit kutatva?

— Az olvasók azonnal megnyilvánuló, csillapíthatatlan könyvéhsége és a könyvtár kulturális missziója. Már az első hónapban naponta átlag 112 kölcsönző fordult meg a kis könyvtárban. Kulturális missziója nagy hatósugarú volt. Mivel abban az időben a *kültelkeken semmiféle kulturális intézmény nem működött*, a messzi vidékekről, Cinkotáról, Sashalomról, sőt még Gödöllőről is jöttek gyalog

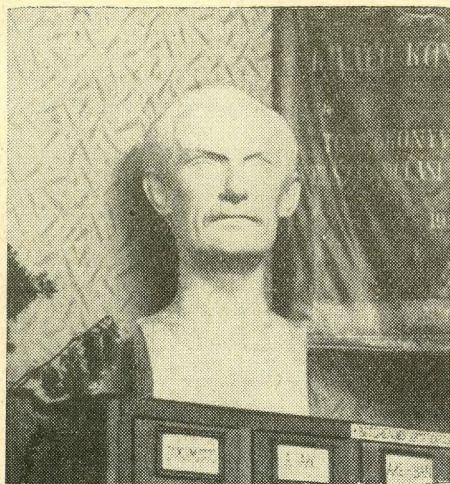

A könyvtár nyugdíjas volt vezetője, Zsák Wilfried beszédet mond a jubileumi ünnepségen

és HÉV-vel a kis könyvtárba az olvasni-vágyó emberek. Főleg munkások, kistisztviselők, alkalmazottak. Meglepő volt számomra, hogy már *egészen korán megnyilvánult a modern kölcsönzési eljárások alkalmazásának igénye*. A gyermekkönyvtárban például szabadpolcrendszerű kölcsönzést vezettek be — elsőként — már Váradi Irma vezetése idején. Megindító volt azokat a beadványokat, kérelmeket tanulmányozni, amelyeket a könyvtár vezetősége, többek között Szabó Ervin személyesen is intézett a könyvtár állapotának javításáért és fejlesztéséért. Sajnos a kérelmek válaszolatlanul, vagy elintézetlenül maradtak. Határtalan nehézségekkel kellett megbirkóznia a könyvtárnak a világháború, s különösen a Tanácsköztársaság leverése utáni időben. A legválságosabb idő az 1921—1924 közötti három év volt, amikor a könyvtár kénytelen volt bezárni a kapuit. —

Az 1924 utáni eseményekről a közvetlen résztvevő hitelességével beszélhetne a könyvtár nyugdíjas, érdemes vezetője, a jubileumi ünnepség szónoka: *Zsák Wilfried*. A nyilatkozat külföldi utazása miatt elmaradt, de beszélnek helyette tettei, amelyeket híven megőrzött és számon tart az emlékezet. *Szabó Ervin tanítványa*, elveinek következetes valóraváltója volt. Szabó Ervin írta róla: „Zsák Wilfried hivatali teendőit az átlagot messze

megaladó iparkodással, lelkesedéssel és szorgalommal látja el.” Pedagógus és könyvtáros egyszemélyben. 1924-ben került a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár élére, és 27 évig, 1951-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig maradt a vezetője. A könyvtár további története elválaszthatatlan egyéniségének kisugárzásától, céltudatos tevékenységétől. 1925-ben a három évi kényszerű zárvatartás után kitarozott és újra berendezett könyvtárhelyiséget nyitott meg. Sokoldalú munkásságával új színeket hozott a könyvtár életébe. Vezetése alatt hozták létre az azóta is meglévő *kerti olvasót*, ahol a nyári időszakban szívesen időztek és olvastak felnőttek és gyermekek egyaránt. Az akkori gyermekolvasók ma sem tudják elfelejteni azokat a mesedélutánokat, amelyeket a könyvtár rendszeresen tartott. Tíz év alatt (1926—1935) 69 mesedélután rendeztek 3877 gyermekolvasó számára. Zsák Wilfried fáradhatatlanul munkálkodott a könyvtár és az iskolák kapcsolatának elmélyítéséért. A tartalmas együttműködésnek olyan formáit alakította ki, amelynél jobbat ma sem igen lehet megvalósítani. Igényes könyvtárosi munkáját tükrözi tudományos jellegű tevékenysége is. *Elsők között vállalkozott olvasás-szociológiai vizsgálatokra*. Száz napig figyelte és elemezte összesen 60 gyermekolvasójának kölcsönzéseit. A valóságos könyv-

Csorba Géza Kossuth-díjas szobrászművész, a könyvtár régi olvasója ajándékozta ezt a Babits-szobrot a könyvtárnak a jubileum alkalmából

forgalomból kibontakoztatott tapasztalatait a Fővárosi Könyvtár 1936-os évkönyvében hozta nyilvánosságra. A korabeli sajtó és a pedagógiai szakemberek egyértelmű elismeréssel méltatták az úttörő vállalkozást. Hogy vizsgálati módszere és elemzésének tanulságai nemcsak a maga korában voltak érdekesek, hanem tanulságosak ma is, azt bizonyítják azok a hivatkozások is, amelyek egy nemrégiben megjelent módszertani kiadványban kaptak helyet Zsák Wilfried tanulmányáról. (*Bikácsi Lászlóné: Az olvasószolgálat főbb kérdései a gyermekkönyvtárakban.* FSZEK. 40 old.)

Zsák Wilfried mellé 1924-ben egy 16 éves ambiciózus gyakornok került. Az egykori gyakornok — *Bánk Ferenc* — egy életre gyökeret vert a Szőrény utcai könyvtárfiókban. *Negyven év óta egy helyen...* A Feri fiúból közben Feri bácsi, a pelyhesálló gyakornokból *Munkaérdem*-érem-mel kitüntetett könyvtárvezető lett. Ha a fiókkönyvtári hálózat munkatársai róla beszélnek, elsősorban példás rendszeretét említik tisztelettel. (Róla járja az a történet, hogy hosszú évek alatt egyetlen elcserélt könyv volt a könyvtárában, annak kártyáját viszont még további évekig kifüggesztve tartotta, mementóként, megindító lelkiismeretfurdalásból.) A könyvtárosi köztudat azonban számon tartja egy másik alapvető tulajdonságát is: közismert szűkszávúságát. Alakította a könyvtár történetét, formálja a jelenét, de *nem szívesen beszél* róla. Nem hátrafelé szeret nézni, hanem előre. Szerény kijelentő mondatai hajnalig nyúló beszélgetés témáit ölelhetnék fel, s a témákból

akár tanulmányok is keletkezhetnének. Arról a munkáról például, amelynek eredményeképpen *Kiváló Könyvtár* címet nyertek a tömegkönyvtárak felszabadulási versenyén, a könyvtár kiváló eredményeiről az ismeretterjesztő irodalom kölcsönzésében (36%). Könyvtáros látogatók mindig megcsodálják, az igénybevevők pedig nem győzik dicsérni *cikkatalógusukat*, amely az irodalmi újságok, folyóiratok irodalmi kritikáit, recenzióit, irodalompolitikai cikkeit regisztrálja. Ma már több mint 15 500 címfelvétel van archivumukban. Szavaknál is beszédesebb az a termékeny könyvtári légkör és differenciált olvasószolgálati munka, amely egyaránt vonzóvá tette ezt a kis intézményt a *Százados úti művésztelep neves mesterei*, vagy a sok névtelen, hűséges olvasó számára. Ennek a légkörnek titkát kutatta a könyvtár történetének megírója is, s a választ leginkább egy 1918 óta olvasó munkás, Scharle bácsi szavaiból szűrte ki: „Ő mondta el talán a legszebben és legigazabban, hogy nagyon sokat tett a könyvtár azért, hogy az emberekben felgyújtsa az érdeklődést az idegen népek, tájak, szokások, életformák iránt. Azáltal, hogy jobban megismertük a környező világot, jobban meglátjuk, és közelebb kerülünk a problémák megoldásához. S megismerjük a világ sokoldalúságát, benne a mi helyünket is. De a legjobban azért szerette ezt a könyvtárat, mert itt soha se kérdezték, mi a vallása, hite, foglalkozása, itt a legrangkorságosabb időben is egyenlően bántak azzal, aki munkászubbonyban jött ide, vagy aki jó ruhában. *Itt soha nem volt társadalmi megkülönböztetés.* Munkást és tanárt, gyermekeket és felnőtteket öltöztetől és társadalmi rangtól függetlenül mindig egyenlően bíráltak el. Egyaránt biztosították számukra a csendet, nyugalmat, derűs légkört. Biztatást, ha arra volt szükség, megbecsülést és felvilágosítást mindenkor.”

A jubileumi ünnepség résztvevőinek tekintetéből a kívülállónak sem volt nehéz kiolvasni, hogy Scharle bácsi érzései nem egyedülállóak. Az olvasói ragaszkodásnak és háláérzetnek kiemelkedő megnyilvánulása is volt az ünnepségen: *Csorba Géza Kossuth-díjas* érdemes művész, a könyvtár régi olvasója, a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtárnak ajándékozta Babits-szobrot.

Nagy időkre, eredményes félvévszázadra tekint vissza a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár, az egyetlen fiók, amely *alapítása óta az eredeti helyén végzi feladatát.* Megérdemli, hogy minél előbb bekövetkezzék történetének az a várva-várt szakasza, amikor munkásságát megfelelőbb helyiségben, korszerűbb feltételek között folytathatja.

Gönczi Imre